

УДК 349.2
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.6.2.49>

РЕКУН С. С.

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ
ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ**

**FOREIGN EXPERIENCE OF LEGAL REGULATION
OF SOCIAL PROTECTION OF EMPLOYEES OF INVESTIGATIVE UNITS
OF THE POLICE AND POSSIBILITIES OF ITS USE IN UKRAINE**

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, узагальнено зарубіжний досвід правового регулювання соціального захисту працівників слідчих підрозділів поліції на прикладі США, Польщі, Молдови та Узбекистану. На основі оцінки позитивних зарубіжних практик сформульовано авторське бачення щодо напрямів удосконалення національного механізму правового регулювання соціального захисту працівників слідчих підрозділів Національної поліції України. Зроблено висновок про доцільність виокремити наступні позитивні моменти зарубіжного досвіду правового регулювання працівників слідчих підрозділів, які слід використати вітчизняному законодавцю в процесі реформування даної інституції в Україні: по-перше, слід переглянути розміри посадових окладів працівників поліції, а також встановити доплату за зайняття особливо відповідальних посад, до яких, беззаперечно, відносяться слідчі. Це гарантуватиме отримання працівниками слідчих підрозділів підвищеної заробітної плати з урахування їх завантаженості та специфіки ризиків у професійній діяльності; по-друге, закріпити обов'язковість додаткових за ненормований робочий час, а також розробити більш дієві механізми матеріального стимулювання працівників слідства та інших посадових осіб, працю яких пов'язано із численними переробками, а також здійсненням функцій у вихідні та святкові дні; по-третє, на прикладі зарубіжних країн законодавчо закріпити чіткий перелік та розміри одноразових грошових виплат у разі втрати працездатності працівником поліції у відповідності до ступеня тяжкості отриманих травм та/або каліцтва; по-четверте, вдосконалити механізм житлового забезпечення поліцейських за рахунок встановлення можливості створення Національною поліцією України власного житлового фонду. В даному контексті необхідно законодавчо закріпити державні гарантії щодо іпотечного кредитування для поліцейських, які не мають власного житла. Зокрема, слід встановити мінімальну відсоткову ставку, а також розмір першого внеску; по-п'яте, сформулювати законодавчі положення про транспортне забезпечення поліцейських. Так, слідчі, а також багато інших працівників Національної поліції України в ході виконання службових завдань часто використовують власний транспорт та власні кошти на паливно-мастильні матеріали. Через це, компенсаційний механізм за використання в роботі власних транспортних засобів має встановлюватись на рівні законодавчих норм про роботу поліції.

Ключові слова: зарубіжний досвід, соціальний захист, працівники, слідчі підрозділи, Національна поліція.

The article, based on the analysis of the scientific views of scientists, summarizes the foreign experience of legal regulation of social protection of employees of investigative units of the police on the example of the USA, Poland, Moldova and Uzbekistan. On the basis of the evaluation of positive foreign practices, the author's vision was formulated regarding the directions of improvement of the national mechanism of legal regulation of

social protection of employees of investigative units of the National Police of Ukraine. It was concluded that it is expedient to single out the following positive points of the foreign experience of legal regulation of employees of investigative units, which should be used by the domestic legislator in the process of reforming this institution in Ukraine: firstly, the size of salaries of police officers should be reviewed, as well as additional payment should be established for occupying particularly responsible positions, which undoubtedly include investigators. This will guarantee that employees of investigative units will receive increased wages, taking into account their workload and specific risks in their professional activities; secondly, to establish the obligation of additional overtime for irregular working hours, as well as to develop more effective mechanisms for financial incentives for investigative workers and other officials, whose work is associated with numerous rework, as well as the performance of functions on weekends and holidays; thirdly, following the example of foreign countries, legislate a clear list and amounts of one-time cash payments in case of incapacity for work by a police officer in accordance with the degree of severity of the injuries and/or mutilation received; fourthly, to improve the mechanism of providing housing for police officers by establishing the possibility of creating an own housing fund by the National Police of Ukraine. In this context, it is necessary to legislate state guarantees regarding mortgage lending for police officers who do not have their own housing. In particular, the minimum interest rate should be established, as well as the amount of the first installment; fifth, to formulate legislative provisions on the transport of police officers. Thus, investigators, as well as many other employees of the National Police of Ukraine, often use their own transport and their own funds for fuel and lubricants in the course of their duties. Because of this, the compensation mechanism for the use of one's own vehicles in the work should be established at the level of legislative norms on the work of the police.

Key words: *foreign experience, social protection, employees, investigative units, National Police.*

Постановка проблеми. Аналіз норм чинного законодавства, наукових поглядів вчених та правозастосовної практики дає можливість говорити про те, що на сьогоднішній день у правовому регулюванні соціального захисту працівників слідчих підрозділів Національної поліції України існує велика кількість проблем. Вирішення останніх потребує проведення комплексних наукових досліджень, які, зокрема, мають бути присвячені вивченню найбільш позитивного зарубіжного правового регулювання соціального захисту працівників слідчих підрозділів поліції. Вивчення останнього має важливе теоретичне та практичне значення, адже дозволить виокремити позитивні аспекти, які слід використати вітчизняному законодавцю в процесі вдосконалення відповідної інституції.

Стан дослідження проблеми. Окремі проблемні питання соціального захисту поліцейських, неодноразово були предметом наукових досліджень в роботах різних науковців, наприклад, Х.В. Солнцевої, М.І. Іншина, О.В. Мальцева, О.П. Клипка, О.В. Волошина, Є.А. Попова та багатьох інших. Проте, незважаючи на чималі теоретичні здобутки, в наукових колах відсутні комплексні дослідження присвячені вивченню зарубіжного досвіду правового регулювання соціального захисту працівників слідчих підрозділів Національної поліції України.

Саме тому **мета статті** полягає у тому, щоб: узагальнити сучасний зарубіжний досвід правового регулювання соціального захисту працівників слідчих підрозділів поліції та опрацювати можливість його використання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Звертаючись безпосередньо до конкретних прикладів зарубіжного досвіду, акцентуємо увагу на Сполучених Штатах Америки (далі – США). В останні 7 років, саме взірць побудови правоохоронної системи та регламенту роботи службовців її поліцейських структур став базисним для перейняття на території України. Американські фахівці були одними з головних «архітекторів» реформування радянських органів міліції у Національну поліцію України. Варто відзначити, що чіткого виділення посадових осіб, які уповноважені здійснювати досудове розслідування злочинів, що ми звикли бачити на території України, в Сполучених Штатах Америки відсутнє. Дану функцію покладають безпосередньо на правоохоронні органи, через що розслідування здійснюють і агенти Федерального бюро розслідувань і детективи поліцейських підрозділів. Крім того, саме «поліцією» в нашому розумінні, називають правоохоронні органи муніципального значення в структурі яких функціонують підрозділи адміністративні, патрульні, а також підрозділи детективні.

Федеративний устрій країни впливає на «федеральність» поліцейської структури, яка не має центрального органу управління, на кшталт, Міністерства внутрішніх справ України, що обумовлює соціальний захист її працівників, зокрема, детективів, які можуть користуватись різними гарантіями державного забезпечення в кожному окремому штаті. Водночас, існує ряд спільних особливостей соціального захисту правоохоронців США. Необхідно відмітити, що в системі управління поліцейськими органами Америки активно використовуються моральні та матеріальні заохочення, як інструменти контролю за роботою поліцейських підрозділів, з метою, в першу чергу, попередження корупції. Відносно, поліцейських в залежності від законодавства штату, можуть застосовуватись наступні різновиди заохочень: подяки, преміювання, підвищення посадового окладу, підвищення на посаді, присвоєння почесних звань, тощо. При цьому, роль моральних та матеріальних заохочень, як правило невелика, адже аспект «привабливості» поліцейської діяльності забезпечується за рахунок широких соціальних гарантій. Так, «соціальний пакет» поліцейського США дуже високий. Співробітників поліції в ньому дуже зацікавлені і це є одним з факторів для ефективної служби і причиною, що утримує співробітників на роботі в поліції і прагненні допрацювати до пенсійного віку. Початкова заробітна плата поліцейського в США не настільки висока і становить близько двадцяти п'яти тисяч доларів на рік. З урахуванням середньої зарплати і рівня життя це невелика сума, але щороку вона збільшується. У поліції можливі переробки, які заохочуються. За них виплачується додаткова зарплата в підвищеному розмірі. Також важливим аспектом, що сприяє залученню громадян на службу в поліцію, є медичне страхування. Медичні послуги в США досить дорогі. Частина медичної допомоги оплачується міськими департаментами поліції, інша частина - страховим медичним фондом, який формується профспілками поліцейських, куди поліцейські відраховують, в залежності від складу сім'ї, більшу чи меншу суму грошей. Медичне страхування зберігається і після виходу поліцейського на пенсію [1, с. 124–125; 2, с. 264–265].

Вельми цікавим є досвід соціального захисту працівників поліції Республіки Польща. Згідно із національним законодавством Польщі, польська поліція є централізованим, озброєним органом правопорядку. Рушійними елементами польської поліції є офіцери, які виконують свої обов'язки у кримінальній, профілактичній та логістичній службах; останні підтримують діяльність поліції з погляду організації, логістики та технологій. Поліцейські здобувають освіту та готуються до виконання своїх обов'язків у поліцейських школах та навчальних центрах. Співробітники поліції мають низку повноважень, у тому числі право перевіряти особу, затримувати та обшукувати людей та приміщення, проводити особисті перевірки, застосовувати заходи державного примусу та вогнепальну зброю [3].

Правовий статус поліції та поліцейських регламентовано Законом Республіки Польща «Про поліцію» від 1990 року. Державні гарантії соціального захисту не розподіляються за конкретними поліцейськими посадами. В цілому весь штат поліції є захищеним та має певні переваги у порівнянні із працівниками інших трудових сфер. Наприклад, досить позитивним прикладом є гарантії грошового забезпечення польських поліцейських. Так, поліцейський, переведений на посаду з нижчим тарифним розрядом базового окладу, зберігає право на ставку окладу, який він отримував на попередній посаді, до моменту одержання вищої ставки окладу за службовою посадою. Міністр внутрішніх справ в особливих випадках може дозволити зберегти поліцейським, переведеним на посаду з нижчим тарифним розрядом, базового окладу, право на тарифний розряд, належний на попередній посаді, з одночасним збереженням звання, пов'язаного з цією посадою. поліцейському незалежно від заохочень можуть надавати мотиваційні премії в грошовій або речовій формі за зразкове виконання службових завдань, виявлені на службі мужність й ініціативу. Може також надаватись допомога в грошовій або речовій формі в разі стихійного лиха, хвороби, смерті члена сім'ї, а також інших подій, що спричиняють погіршення матеріального становища поліцейського та його сім'ї. У разі звільнення зі служби поліцейський отримує право на відшкодування вартості проїзду його та членів його сім'ї, а також вартості перевезення речей до нового місця проживання всередині країни в обсязі та на засадах, що застосовуються під час переведення в інтересах служби [4; 5].

Досить ефективним та дієвим є механізм житлового забезпечення польських поліцейських. Наприклад, поліцейському виплачують грошовий еквівалент за ремонт займаного житлового приміщення з урахуванням кількості членів сім'ї, а також їхніх законодавчо передбачених прав. У разі якщо поліцейський просив надання йому житлового приміщення, але не отримав його на підставі адміністративного рішення про надання цього приміщення, останній має право на фінансову допомогу на одержання житлового приміщення в житловому кооперативі або котеджі чи житлового приміщення, що становить окрему нерухомість [6; 7].

Серед інших держав Європейського Союзу цікавим є досвід Республіки Молдова (далі – РМ) у частині соціального захисту поліцейських в цілому та тих правоохоронців, які реалізують функції пов'язані із розслідуванням злочинів. Необхідно відмітити, що Молдова є однією з перших країн по-

страдянського простору, яка реформувала застарілу систему органів внутрішніх справ та створила поліцію. Основні функції із протидії злочинності виконуються на територіальному рівні органами, які працюють в межах адміністративно-територіальних одиниць Молдови. Окрім них, розслідування та розкриття злочинів здійснюють такі спеціалізовані поліцейські підрозділи, як Національна слідча інспекція та Головне управління кримінальних розслідувань [8].

Варто вказати, що статус осіб, які уповноважені здійснювати розслідування кримінальних правопорушень в РМ, як і на території України, є чітко визначеним. Зокрема, відповідно до положень Кримінального-процесуального кодексу Республіки Молдова від 2003 року № 122-XV, «кримінальне переслідування» здійснюється спеціальними посадовими особами – «офіцерами з кримінальних переслідувань» [9].

В рамках поліцейської структури РМ вказані посадові особи мають статус поліцейських та користуються всіма пов'язаними із цим державними гарантіями, зокрема в сфері соціального захисту. Нормативною основою правового регулювання цього питання є Закон Республіки Молдова «Про діяльність поліції та статус поліцейського» від 2012 № 350. Закон встановлює правову основу та принципи діяльності, порядок організації та функціонування, функції, повноваження та обов'язки поліції, її фінансування та матеріально-технічне забезпечення, а також статус поліцейського. Згідно до Закону, поліцейські визнаються на території Молдови державними службовцями з особливим статусом. Поліцейський перебуває під захистом держави та закону. Його особистість, честь, гідність та професійна репутація охороняються законом. Поліцейські мають право засновувати професійні спілки та вступати в професійні спілки з метою захисту своїх інтересів, права на належну оплату праці, права на соціальний захист та на певні заходи щодо охорони здоров'я та забезпечення безпеки з урахуванням особливого характеру служби в поліції. Поліцейські мають право об'єднуватися і можуть створювати об'єднання професійного, гуманітарного, науково-технічного, культурного, релігійного та спортивно-дозвільного характеру без шкоди для виконання службових обов'язків [10].

Не менш позитивним є досвід в галузі житлового забезпечення поліцейських, зокрема, офіцерів з кримінальних переслідувань. Так, стаття 63 Закону декларує, що поліція має право створювати службовий житловий фонд. Якщо поліцейський та його дружина/чоловік не володіють житлом у населеному пункті, в якому він здійснює діяльність, поліцейський має право на службове житло на період діяльності у відповідному населеному пункті, що виділяється в межах наявності. Виділене поліцейському службове житло не підлягає приватизації. Разом з цим, при припиненні службових відносин поліцейський зобов'язаний звільнити службове житло незалежно від часу служби поліції [10].

На відміну від Молдови, не в кожній державі пострадянського простору правоохоронні органи мають реформований вигляд. Наприклад, в Республіці Узбекистан (далі – РУ) все ще функціонують органи внутрішніх справ (далі – ОВС РУ). Закон РУ «Про органи внутрішніх справ» від 2016 № ЗРУ-407 проголошує, ОВС РУ є державними відомствами, основними завданнями яких є захист прав, свобод та законних інтересів громадян, власності фізичних та юридичних осіб, конституційного ладу, забезпечення верховенства закону, безпеки особистості, суспільства та держави, а також запобігання та профілактика правопорушень [11].

В системі ОВС РУ розслідування злочинів покладається на спеціальні слідчі підрозділи, працівники яких є співробітниками ОВС. При цьому, їх державний захист включає в себе як загальний перелік гарантій соціального захисту, так і спеціальні фактори правового захисту. Так, в цілому соціальний захист працівників ОВС РУ забезпечується шляхом охорони здоров'я; оплати праці; забезпечення житловою площею; відшкодування збитків, заподіяних майну; пільгового користування транспортними засобами під час виконання службових обов'язків; державного пенсійного забезпечення; державного страхування; надання соціальної допомоги [11]. Зокрема, позитивним є досвід транспортного забезпечення співробітників. З цього приводу у статті 40 Закону РУ «Про органи внутрішніх справ» від 2016 № ЗРУ-407 вказано: «Органи внутрішніх справ забезпечуються спеціальними автотранспортними засобами, у тому числі такими, що мають спеціальні світлові та звукові сигнали, які позначають належність до органів внутрішніх справ, а також іншими спеціальними засобами. Співробітникам органів внутрішніх справ, які виконують службові обов'язки, пов'язані з роз'їзним характером праці, провадиться видача місячних проїзних карток на користування міським пасажирським транспортом (крім маршрутних та лінійних таксі) або виплата грошової компенсації у порядку та розмірах, встановлених законодавством. Співробітникам органів внутрішніх справ, які прямують у службове відрядження, за пред'явленням посвідчення про відрядження надається право на позачергове придбання проїзних документів на всі види транспорту. Співробітникам органів внутрішніх справ, які використовують у службових поїздках особистий транспорт, виплачується грошова компенсація у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів Республіки Узбекистан» [11].

Висновки. Тож, проведене наукове дослідження дає змогу виокремити наступні позитивні моменти зарубіжного досвіду правового регулювання працівників слідчих підрозділів, які слід використати вітчизняному законодавцю в процесі реформування даної інституції в Україні:

– по-перше, слід переглянути розміри посадових окладів працівників поліції, а також встановити доплату за зайняття особливо відповідальних посад, до яких, беззаперечно, відносяться слідчі. Це гарантуватиме отримання працівниками слідчих підрозділів підвищеної заробітної плати з урахування їх завантаженості та специфіки ризиків у професійній діяльності;

– по-друге, закріпити обов'язковість додаткових за ненормований робочий час, а також розробити більш дієві механізми матеріального стимулювання працівників слідства та інших посадових осіб, працю яких пов'язано із численними переробками, а також здійсненням функцій у вихідні та святкові дні;

– по-третє, на прикладі зарубіжних країн законодавчо закріпити чіткий перелік та розміри одноразових грошових виплат у разі втрати працездатності працівником поліції у відповідності до ступеня тяжкості отриманих травм та/або каліцтва;

– по-четверте, вдосконалити механізм житлового забезпечення поліцейських за рахунок встановлення можливості створення Національною поліцією України власного житлового фонду. В даному контексті необхідно законодавчо закріпити державні гарантії щодо іпотечного кредитування для поліцейських, які не мають власного житла. Зокрема, слід встановити мінімальну відсоткову ставку, а також розмір першого внеску;

– по-п'яте, сформулювати законодавчі положення про транспортне забезпечення поліцейських. Так, слідчі, а також багато інших працівників Національної поліції України в ході виконання службових завдань часто використовують власний транспорт та власні кошти на паливно-мастильні матеріали. Через це, компенсаційний механізм за використання в роботі власних транспортних засобів має встановлюватись на рівні законодавчих норм про роботу поліції.

Список використаних джерел:

1. Коголь Т.Н., Анцибалова О.В. Система оплаты и стимулирования государственных служащих некоторых зарубежных стран (Германия, США). *Вестник Кузбасского института*. 2012. № 4 (12). С. 126–133.

2. Балик С.О. Проблеми імплементації позитивного зарубіжного досвіду правового регулювання моральних та матеріальних заохочень поліцейських у вітчизняні реалії. *Юридична наука*. 2020. №6(108). С.263-270.

3. Aboute Polish Police : інтернет стаття. *Офіційний веб-портал поліції Республіки Польща*. URL: <https://info.policja.pl/ine/>.

4. Марчук М. І. Грошове забезпечення поліцейських у республіці Польща. *Напрями розвитку науки трудової права та права соціального забезпечення* : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 3 листоп. 2017 р.). Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2017. С. 233–235.

5. Марусевич Д.О. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту поліцейських: дисертація. Київ : Національна академія внутрішніх справ. 2021. 236 с.

6. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji. Internetowy System Aktów Prawnych. *Sejm Rzeczpospolitej Polskiej*. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19900300179/U/D19900179Lj.pdf>.

7. Марусевич Д.О. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту поліцейських : дисертація. Київ : Національна академія внутрішніх справ. 2021. 236 с.

8. Subdiviziuni specializate: стаття. *Офіційний веб-портал поліції Республіки Молдова*. URL: <https://politia.md/ro/advanced-page-type/subdiviziuni-specializate>.

9. Уголовный-процессуальный кодекс Республики Молдова: кодекс от 14.03.2003 № 122-XV. *Офіційний веб-портал законодавства Республіки Молдова*. URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30397729#pos=772;-23.

10. Закон о деятельности полиции и статусе полицейского: закон от 27.12.2012 № 320. *Офіційний веб-портал Союзу офіцерів Республіки Молдова*. URL: <https://ofiterii.md/pravovajabaza/socialnaja-zashhishhenost/zakon-o-dejatelnosti-policii-i-status/>.

11. Закон республики Узбекистан Об органах внутренних дел: закон от 12.08.2016 №ЗРУ-407. *Офіційний веб-портал законодавства Республіки Узбекистан*. URL: <https://lex.uz/docs/3027845>.